

Keresztury Dezső: A magyar önismeret útja (részlet)

„AZ ŐSIDŐK HOMÁLYÁBÓL egy lovasember alakja bontakozik ki szemeink előtt, amint a Volga melléki pusztán nyugodtan áll és figyel... Nyugodt; nem fél és nem képzelődik... a messze pusztai képeken és erős világitásban edzett szeme mindent világosan lát, amit emberi szem egy pontról láthat... A többiekért vigyáz és el van szánva mindenre... Várja a jövőt és érzi, tudja, hogy a közös ügynek az ő erejére is szüksége lesz. Lelke ennek az erőnek érzetével s a fajtájához való ragaszkodással van tele.” Ez a volgai lovas „A magyar irodalom kis tükré”-nek első lapjairól lép elénk, annak a magabiztos szellemiségnek hordozójaként, amelyet Beöthy Zsolt*, az ezredévi ünnepek idején, oly ragyogó színekkel idézett fel a magyar irodalom letűnt századaiból. A büszkeséget sugárzó lapidáris* kép hű megtestesítője lett a századvég uralkodó rétegeiben kialakult szépségeszménynek. Mély és széles körű igézetére jellemző, hogy még ma, a közelmúlt roppant történelmi katalizmája után is itt kísért közöttünk.

Hogy az „ezeréves Magyarország” nemzedékének nemzeti öntudatában mennyi volt az illúzió a gőg, a balsors haragját kihívó hybris*, ma már világosan áll előttünk. A kor csillogó felszíne alatt egyre erősebb lökésekkel jelentkeztek is az ellenzéki erők, s a magabiztos nemzedék magyarsággépén újra és újra átütöttek egy mindegyre szorongóbb és keserűbb nemzet-élmény sötétebb színei. Az új század második évtizedében a derús kor bajlító zord és vádoló költője, Ady előtt az ősmagyar harcosból „eltévedt lovas”* lett. Abban a pár éve megjelent tanulmányban pedig, amelynek szerzője, Prohászka Lajos a leghatározottabb formában fejtette ki önszemléletünknek ezt a pesszimista változatát, a volgai lovas helyét egészen elfoglalja a megújult tragikus sorsszemlélet szimbóluma: a bujdosó. „Alig hogy a magyar megtelepül ezen a tájon, bujdosás lesz az osztályrésze. Testét örökké sebek borítják, tagjait folyton a széthullás veszedelme fenyegeti... minden magyar magános, elárvult strázsa, sokszor maga sem tudva, hova és kihez tartozik... Ez a magyarság sorsa immár négy évszázad óta. S ebben az örökös hányattatásban vált mindinkább hontalanná, valóban »szellemi bujdosóvá« saját hazájában.”

Minden nemzetben megvan a törekvés arra, hogy egyéniségének eszményét, sorsának látomását, létének értelmét szuggesztív, közérthető formában megrögzítse. Az ősmagyar lovas és a bujdosó alakját ugyanez a törekvés igyekezett a magyarság történelmi, népi s szellemi egészét kifejező szimbólummá növelni. Honnan van, hogy az eredmény ilyen rendkívüli mértékben ellentmondó? A megváltozott korhangulat nem nyújt elégséges magyarázatot, ehhez mindkét alaknak túl nagy a múltja s túl mély és széles körű a hatása. S egyébként is: a hasonló ellentmondások hosszú sorát figyelhetjük meg a magyarságról vagy Európa bármely nemzetéről kialakult képzetek egész világában. A zavar okát a tárgy természetében kell keresnünk. Egy nemzet élete annyi változékony elemből tevődik össze, s az egész átpillantását vágyónak oly kevés biztos fogódzót nyújt, hogy még a leggazdagabb szellem is szükségképpen csonkán látja a valóságot. Hozzájárul ehhez, hogy kevés mai területén a vizsgálódásnak nyílik ennyi tér a látás élményszerű szubjektivitásának, az eszményi vagy önös szándékok befolyásának érvényesülésére. De még a legmélyebb erkölcsiségű s legtárgyilagosabb szemlélő is megakad a kifejezés nehézségénél; egy bizonyos határon túl kénytelen szimbólumokhoz folyamodni. Szimbólumok tartalmát pedig szavakkal kimeríteni lehetetlen; mondatainkkal legfeljebb utalhatunk gazdag s rejtőzködő értelmük felé. Rendkívül egyszerű azonban az összetett valóságot ezekkel az utalásokkal helyettesíteni. Ez történik akkor, ha e szimbólumok az utcára kerülnek, irányok és áramlatok kezére, a politikai harc fegyvertárába, népszerű írók s alkalmi szónokok kellékei közé. Az életből tan lesz, az élményből jelszó, melynek birtokában bárki is a nemzeti lélek és sors bölcselőjének érezheti magát.